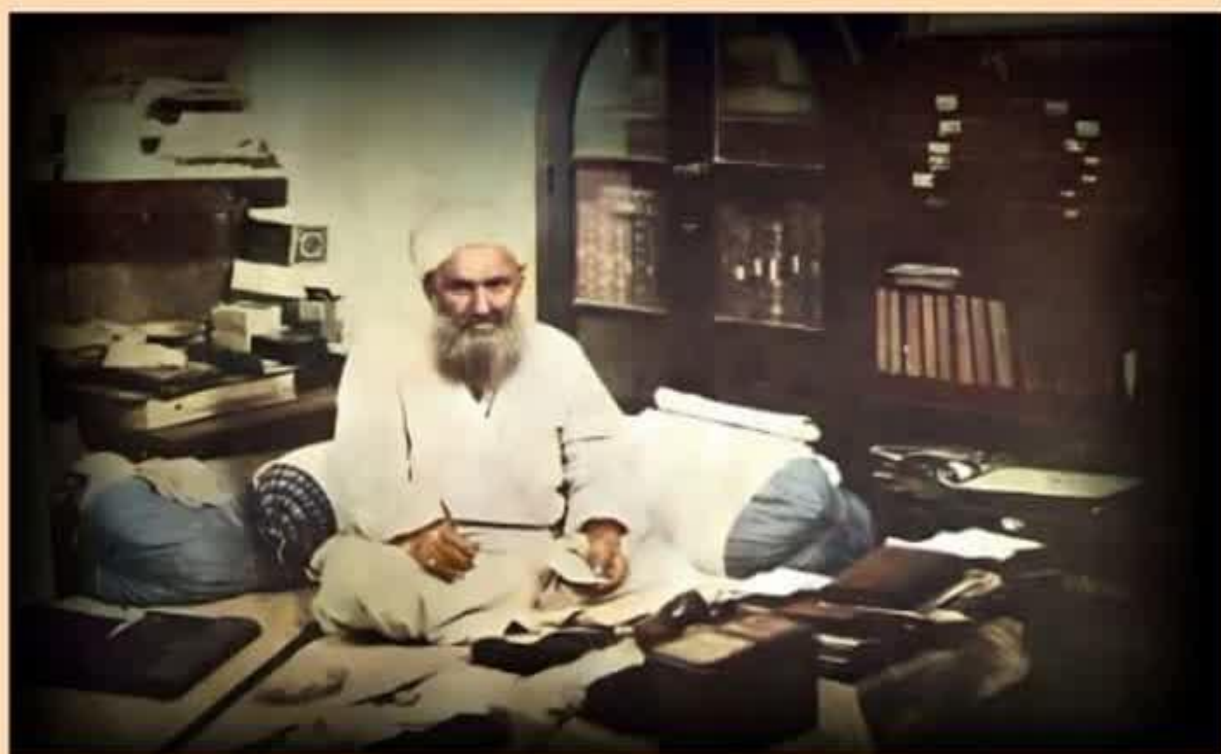

شهید رابع
آشنایی با آثار مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری
اعلی الله مقامه الشریف

📚فهرست تفصیلی آثار تألیفی و پژوهشی مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره)

📝متأسفانه اکثر این آثار، پس از بردار کردن ایشان، در جریان یورش عوامل انگلیس به بیت، کتابخانه و مرکز اسناد معظم‌له، به تاراج رفتند! ولی خوشبختانه برخی از آنها به مرور زمان یافت شدند.

لاز به ذکر است برای تهیه این مجموعه از منابع متعددی از جمله آثار قلمی و کلامی مورخان، صاحبنظران، دانشنامه‌های معتبر مکتوب و مجازی و پژوهش‌های مؤسسات مطالعاتی، استفاده شده که در متن به برخی از آنها اشاره کرده ایم.

📙۱-رساله منظوم فقهی "الدرر التنظیم یا الدر النظیم"

📘۲-رساله فقهی "فی قاعده ضمان الید"

📗۳-رساله فقهی«عدم لزوم الترتیب فی قضاء الصلاه الخمسه

📕٤-رساله«حـکم التـجری فی حجیه القطع

📒٥-رساله«التجزّی فی الاجته

📗٦-رساله حرمت استطراق از طریق جبل به مکه معظمه

📕۷-جُنگ بیاض(کرامتهای بزرگان)

📒۸-الصحیفه القائمیه یا الصحیفه المهدویه(ادعیه رسیده از جانب امام زمان عج)

📙۹-حاشیه بر فرائد الاصول شیخ مرتضی انصاری

📘۱۰-حاشیه بر المکاسب شیخ مرتضی انصاری

📗۱۱-حاشیه بر کتاب طهارت شیخ مرتضی انصاری

📘۱۲-نورالاشعار(مجموعه اشعار و قصیده های سروده شده توسط شیخ)

۱۳-رساله دلایل حرمت مشروطه

۱٤-شهادت نامه(وصیت نامه در جریان مبارزه با دین ستیزان غربگرا)

۱٥-حاشیه بر کتاب شواهد الربوبیه ملاصدرا

۱٦-لوایح(روزنامه شیخ)

۱۷-توضیحات بر اقبال سید ابن طاووس

۱۸-الاغسال(تقریر درس میرزا سید حسن شیرازی)

۱۹-پیش نویس پیشنهادی قانون اساسی مشروطه با محوریت شرع مقدس و نظارت فقها بر مصوبات مجلس...

۲۰-رساله طرح ها و نظرات در موضوع اقتصاد و بانک‌داری اسلامی

۲۱-رساله فی المشتق، تقریر درس میرزای شیرازی

۲۲-مجموعه تقریظات، تعلیقات، توقیعات، تنفیذ ها، تصدیقات، تأییدات، تعیین ها، اجازات

۲۳-مجموعه نامه‌ها، پیام‌ها، تلگراف‌ها، اعلامیه‌ها

۲٤-مجموعه ترجمه‌ها و یادداشتهایی به زبان های مختلف از جمله فرانسه، روسی، عربی فصیح و ترکی استانبولی

۲٥-مجموعه فتاوا و استفتائات

۲٦-حاشیه بر وسائل الشیعه

۲۷-فهرست ابواب بحارالانوار

۲۸-محضر، در موضوع قضاء، دعاوی و مجموعه احکام قضاء

۲۹-رساله مباحثات ریاضی، هیئت و نجوم با عبدالغفار نجم الدوله

۳۰-تقویم رقومی(نجومی)

۳۱-نوشته ها و رساله های تحقیقی در مبحث، شیمی، هندسه، نجوم، جغرافی و اقلیم...

📗۳۲-مقابله قرآن مجید و تفسیر

📙۳۳-نورالکلام(سخنان قصار)

📘۳٤-الخمس

📙۳۵-مجموعه مشق‌ها و آثار خطاطی و خوشنویسی شیخ به خط ثلث، نستعلیق، شکسته‌نستعلیق و نسخ

📗۳٦-رساله مشروطه مشروعه(تبیین نظریه مشروطه مشروعه)

📙۳۷-ترجمه و تفسیر نهج‌البلاغه

📚۳۸-رساله‌های عملیه(توضیح المسائل و رساله های پرسش و پاسخ)، مشتمل بر رساله ٦۰ مسأله، رساله ۲۳٦ مسئله، نافع المسائل، زبدة المسائل، رساله تجمیع شده ۲۹٦ مسئله، رساله اجوبة المسائل (رساله عملیه فارسی) و رساله المسألة

📘۳۹-جامع‌الأصول فی علم‌الأصول

📙٤۰-تقریر درس میرزا حبیب الله محقق رشتی(وارثِ علمِ شیخ الاعظم مرتضی انصاری)

📒٤۱-آلبوم تصاویر کم‌نظیر از شیخ و همراه با دیگر علما در بیت شریف، مجالس، محافل، اجتماعات و تحصن حرم حضرت عبدالعظیم حسنی...

✍📚علاوه بر آثار فوق #تصحیحات(شامل تصحیح تعداد زیادی از آثار بزرگان شیعه) و #استنساخ ۱۳ اثر فاخر را باید اضافه نمود.

🔰نگاهی اجمالی به برخی از آثار، همراه با توضیحات مبسوط با بهره گیری از نظرات مرجع عالیقدر، آیت الله العظمی حاج شیخ جعفر سبحانی(حفظه الله) درباره آثار شیخ و عظمت علمی و جایگاه مرجعیت ایشان👇:

درباره آیت الله العظمی نوری، شهید عصر مشروطیت، کتابها و رساله ها و مقاله های فراوانی نوشته و منتشر شده است، و غالباً سوژه نوشته ها و گفتارها حیات سیاسی و جهاد دینی این مرد است، درحالی که این موضوع یکی از ابعاد این #مرد_بزرگ را تشکیل می دهد، ولی درباره #اجتهاد [جایگاه مرجعیت] و #فقاهت این مرد، کمتر ذکری به میان آمده، درحالیکه جهاد این مرد براساس اجتهاد و دید فقاهتی وی استوار بوده است، و آن بینش فقهی بود که این مرد را به این راه کشاند، و اگر روزی از گشایش مجلس به عنوان دفع ظلم دفاع کرد، بینش دینی بود که او را بر این کار واداشت، و اگر با مجلس کذایی آن روز پرچم مخالفت برافراشت، فقاهت و آشنایی او با مبانی دین، وی را بر این مخالفت بر می انگیخت. پس چه بهتر که آگاهی او از معارف و اصول اسلام، تا آنجا که امکان دارد مطرح شود. فقاهت و بینش علمی و فقهی شیخ را از چند راه می توان بدست آورد:

۱ (گفتار اساتید شیخ در باره وی

۲ (نظریه اندیشمندان اسلامی

۳ (بررسی آثار فقهی و اصولی به جای مانده از شیخ

[و به عنوان راه چهارم، میتوان به اذعان افرادی اشاره داشت که با شیخ زاویه داشتند، اما به جایگاه اجتهاد (مرجعیت) و فقاهت ایشان، معترف بودند]، آخوند محمدکاظم خراسانی و شیخ عبدالله مازندرانی(از آقایان حامی جریان غربگرای مشروطه) در نامه‌ای که در تأیید اصل دوم متمم قانون اساسی به مجلس شورای ملی صدر مشروطه نوشته اند، از شیخ شهید به عنوان حجۀ الاسلام نوری (دامت برکاته) تعبیر آورده است. می دانیم در آن زمان، لقب بارز و بزرگ برای #مراجع، همین لفظ "حجۀ الاسلام" بود و لذا سؤالهایی که به #مراجع_بزرگ می‌نوشتند، نوعاً این لقب را به کار می بردند و می گفتند: "حجۀ الاسلام"/ سیمای فرزانگان، ج ۱ ، ص ٤٧٦ – ٤٦٠ / سخنرانی آیت الله سبحانی در کنگره بزرگداشت مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) مرداد ماه ۱۳۷۰ در شهر نور

✍️حضرت امام خمینی(ره) و امام خامنه‌ای(حفظه‌الله) نیز بارها در محافل عمومی و خصوصی بر لزوم شناختن و شناساندن جایگاه با عظمت علمی این مرجع بزرگ به عنوان ریشه انقلاب اسلامی، تأکید داشته اند!

در یک کلام همه باید بدانیم که انگلیس با همکاری عوامل داخلیش، مرجع تقلید بزرگی را بر دار کرد که مانع اصلی پیاده شدن نقشه‌های شومش بود و در ادامه سعی نمود با کمک قلم‌به‌مزدانش و با تحریف حقایق، سطح و جایگاه او را در اذهان پایین نشان دهد، تا پیام این بزرگ‌مرد به گوش آیندگان نرسد! پس باید مراقب باشیم ناخواسته در زمین و پازل دشمن بازی نکنیم!

💠امام راحل:

این بزرگ مرد مجاهد، مجتهد دارای مقامات عالیه را بشناسید و بشناسانید ابعاد عظیم علمیش را که جامع علوم معقول و منقول بود، بُعد مرجعیتش را که سعی کردند از اذهان مخفی کنند، اندیشه های والای سیاسیش را که بر گرفته از اسلام ناب بود...مخالفین و دشمنان ایشان از جاهلین و معاندین بوده و هستند.../ ۱۳۴۸، نجف اشرف، مسجد شیخ انصاری، خاطرات یاران، یادواره بزرگداشت شیخ، پنجشنبه ٦ مرداد ماه ١٤٠١ ش، دانشگاه آزاد اسلامی، شهر نور

✍️مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) عالم بی‌نظیر و نابغه که در زمانه خود به زبان‌های فرانسه، عربی، ترکی‌استانبولی، روسی... تسلط داشت با یادگیری زبان‌های خارجی تلاش نمود تا اوضاع جهان را در سخت ترین دوران کشاکش "سنت و مدرنیته" رصد نماید و به عنوان زعیم پُر نفوذ دینی، کشتی اسلام را از این طوفان مهیب به سلامت عبور دهد، پیداست که هدایت این کشتی در این موقعیت بحرانی، نیاز جدی به آگاهی از طوفانی داشت که از سمت"غرب" می‌وزید. به بیان روشنتر او باید علاوه بر اسلام، غرب را هم می‌شناخت تا بتواند درباره نقاط اشتراک و افتراق نظر دهد و از کیان دین و فرهنگ مملکت در برابر آنچه که آنرا عوامل آسیب می‌دانست منطقی و مستدل دفاع نماید. او با احساس مسئولیت و شجاعتی وصف ناپذیر در جهت دفاع از دین نبوی و شرع مقدس، رهبری نهضت ضد استکباری مشروعه خواهی را در مشروطه ای که توسط ایادی انگلیس به انحراف کشیده شده بود، عهده دار شد و سرانجام در ١١ یا به عبارتی ٩ مرداد ١٢٨٨ ش توسط مزدوران انگلیس به شهادت رسید و #شهید_رابع مراجع شیعه لقب گرفت. هرچند انگلیس خبیث با استفاده از قلم به‌مزدان فراماسونِ خود و با تحریف تاریخ مشروطه، سعی نمود ابعاد عظیم شخصیتی او را در نزد اذهان مخدوش و مرجعیت دینی اش را، علی رغم تأیید میرزای شیرازی و میرزای رشتی (وارثان سیاست و علم شیخ مرتضی انصاری) مخفی نگاه دارد! اما غافل از این بود که ماه، هیچگاه پشت ابر نمی‌ماند!

✍️برخی از خدمات ارزشمند ایشان🔰:

تألیف، تصحیح، استنساخ (نگارش همراه با تقریظ و حاشیه) بیش از صد ها اثر ارزشمند در علوم مختلف معقول و منقول، جدید و قدیم (که متأسفانه کمتر اثری از آنها به جا مانده و اکثرا" پس از شهادت ایشان یا به غارت رفته و یا مفقود گشته است!)، تربیت و پرورش انبوه شاگردان ممتاز و طراز اول در حوزه های مختلف علوم (همچون شیخ عبدالکریم حائری یزدی، مؤسس حوزه علیمه قم و حاج آقا حسین طباطبایی قمی، زعیم قیام گوهر شاد بر علیه کشف حجاب رضاخانی)، تأسیس مسجدمدرسه های علمیه و...، همت توأم با نظارت دقیق برای انتشار آثار گرانسنگ برخی از بزرگان شیعه و تصحیح آنها و...

همچنین در جایگاه مرجع دینی، اقدامات مهم و اساسی را برای اولین بار به انجام رساند، از جمله :

بانی اولیه تأسیس مدارس جدید دخترانه اسلامی و صدور فتوای تأیید مدارس جدید، انتشار روزنامه (لوایح) جهت شکستن انحصار رسانه ای غربگرایان، تلاش مجدانه برای تأسیس بانک ملی(مرکزی‌ایران)، به جهت استقلال مالی مملکت و شکستن انحصار مالی بانک های شاهنشاهی و استقراضی انگلیس و روس، داشتن نماینده پژوهشی در اروپا (شاگردش علامه محمد قزوینی)، جهت کسب اطلاع از وضعیت جهان، تقریب بین المذاهب اسلامی و ایجاد وحدت و اُلفَت میان آنها و حل مشکلات فی مابین(از طریق ارتباط و گفتگو با علمای دیگر مذاهب و سلطان عثمانی)، انتشار مجموعه فتاوا (رساله های عملیه) برای راحتی حال مقلدین و نمایندگان، گسترش کتابخانه و مرکز اسناد نوری (مکان علمی تحقیقی کم نظیر، با هزاران کتاب و سند ارزشمند، که همانطور که ذر قبل اشاره شد، بعد از شهادت ایشان، با هدایت انگلیس خبیث، غارت گردید)...

🔰آشنایی اجمالی با برخی از #رساله های فقهی و عملیه مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(اعلی الله مقامه الشریف)

📗۱ -رساله منظوم فقهی الدّرر التنظیم

📕۲ -رساله فقهی فی قاعدهٔ ضمان الید

📘۳ -رساله های عملیه

۱ -رساله منظوم فقهی الدّرر التنظیم یا الدر النظیم

تنظیم و سرایش: ۱۲۸۰-۱۲۷۹ ق، مخطوط، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران (تصویری از این رساله در کتابخانه آیت الله مرعشی رضوان الله، به شماره/۱٤۰۹ نگهداری می شود)

این اثر فاخر، رساله ای است منظوم به زبان عربی، علامه شیخ فضل الله نوری این منظوم را در سن حدود بیست سالگی در ۲٦ عنوان اصلی و درباره ۲۵ قاعده فقهی، بحث و به مبانی آنها اشاره کرده است. معظم له در این اثر از منابع گوناگونی بهره برده از جمله "العناوین مراغی" و "عوائد الایام نراقی"

از این اثر ارزشمند مشخص است که ایشان آرای بزرگان فقه را دقیق بررسی، آنها را رد یا قبول کرده است.

۲ -رساله فقهی فی قاعدهٔ ضمان الید

مخطوط، آستان قدس رضوی (رک: فهرست الفبائی کتب خطی، ص ٤۳۹) شماره عمومی ۹٦۳۲

این رساله ارزشمند و گرانسنگ، قبل از سال ۱۲۹۲ ق نگارش یافته و به گفته اهل نظر، گویای تبحر مرجع شهید در فقه و احاطه معظم له بر فروع این علم است.

میرزا حبیب الله محقق رشتی (رضوان الله) فرد طراز اول حوزه شیخ الاعظم مرتضی انصاری و از اساتید اصلی مرجع شهید، که برخی از بزرگان، پایه علمی اش را از دیگر معاصران فراتر شناخته اند، در خصوص این رساله کم نظیر اینچنین تقریظ می فرمایند:

هان ای کسی که این اوراق را دریافته و بر آن وقوف می یابی، چنانچه در اعماق دریا ها فرو روی و سوار بر اشتر، بیابانهای خشک و لم یزرع را شتابان درنوردی، همانا از حیث تحقیق و تدقیق، بهتر از آنچه که در این دفتر آمده، نخواهی یافت. ضروری است که در مجالس عمومی به فضل و کمال صاحب این رساله، ندا دردهند... چه بسیار مرواریدهای بدیع و دست ناخورده، که در آن به امانت نهاده شده است... آفرین خدای بر مؤلف آن باد...

اخیرا" با همت آیت الله آقا شیخ جعفر سبحانی(مدظله) این رساله شریف منتشر شده است.

📘۳ -رساله «عملیه» (مشتمل بر چند رساله)

📘رساله_عملیه مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره)

🔶مقدمه:

شیخ فضل الله، در محضر وارثین علم و سیاستِ شیخ الاعظم مرتضی انصاری، یعنی میرزا حبیب الله رشتی و میرزا سید محمد حسن شیرازی، رضوان الله تعالی علیهم، پرورش یافته بود. همگان او را از خواص اصحاب، اجله و اکابر تلامیذ و شاگردان درجه اول و نمره اول این دو عالم بزرگ می دانستند.

میرزای رشتی، در تقریظ خویش بر رساله محققانه فقهی شیخ فضل الله، یعنی، رسالهٔ فی قاعدهٔ ضمان الید در تعریف از مقام اعلای علمی و اخلاقی شیخ، سنگ تمام می گذارد و ضمن معرفی شیخ، بعنوان نور چشمش، مرجعیت شیخ فضل الله را مورد تأیید قرار می دهد و از مؤمنین می خواهد که وی را به عنوان مرجع دینی خود انتخاب نمایند.

میرزای شیرازی نیز، او را نفس خویش می خواند و مقلدینش را در احتیاطات خود به تقلید از وی فرا می خواند.

شیخ فضل الله، پس از حدود ۲۰ سال اقامت در عتبات و کسب دانش کلان و جامعیت علمی، در محرم ۱۳۰۳ با کوله باری گران از دانش و تقوا به عنوان جامع علوم معقول و منقول، با نظر استادش میرزا محمد حسن شیرازی (مرجعیت عام وقت) از سامرا به تهران بازگشت، تا به صورت پاره ای از وجود میرزای شیرازی، زعامت دینی و سیاسی مردم را عهده دار گردد.

مرحوم علامه امینی(صاحب الغدیر) می گوید: [شیخ فضل الله] مرجعیت تام پیدا کرد، وقتی به ایران آمد...

ارتباط شیخ با استادش، میرزای شیرازی، که از وی همه جا به سیدنا الاستاد، تعبیر می آورد، چنان صمیمی و مستحکم بود، که میرزا، در پاسخ به این سؤال که آیا اجازه می فرمایید به عنوان ارجاع احتیاطات فتوا به "غیر" به شیخ فضل الله رجوع کنیم [از ایشان تقلید کنیم]؟ فرموده بود:

میان من و شیخ فضل الله، غیریتی نیست، او خود من و نفس من است!

علامه شیخ فضل الله نیز، با اینکه بر اساس لیاقت هایش در جایگاه مرجعیت قرار گرفته بود، ولی با این حال، با تقوایی مثال زدنی، اهتمام بسیاری در حفظ حریم و حرمت مرجعیت میرزا داشت. برای نمونه، در سال های ۱۳۰۵ و ۱۳۰۶ ق ضمن خدمات علمی– فرهنگی و اجتماعی خود در پایتخت، فتاوای میرزای شیرازی را مبنای رساله عملیه خویش قرار داد

و در انطباق با فتاوای خود، با اضافات و اصلاحاتی (پاسخ به احتیاطات میرزا، رفع شبهه و اشکال از برخی پاسخ ها) آنرا طبع کرد و در چند رساله، انتشار داد.

در آغاز یکی از این رساله ها چنین آمده است:

این [تعداد] مسأله که در این اوراق مسطور است، از فتاوای جناب حجت الاسلام سیدنا الاستاد میرزای شیرازی(دام ظله) می باشد...

"مقلدین به آن عمل نمایند، صحیح است ان شاء الله. حرّره الأحقر فضل الله نوری، فی ۲۹ شهر صفر ۱۳۰٦"

در عصر حاضر نیز، رساله عملیه برخی از مراجع تقلید، عینا" یا با اندکی تغییر و با لحاظ نمودن فتاوای خود، همان رساله های استادان و مراجع مورد قبول ماقبلشان می باشد که توسط افراد غیر، گردآوری شده درحالیکه رساله شیخ فضل الله، توسط خود ایشان تنظیم و نگارش یافته است.

📚رساله عملیه علامه شیخ فضل الله نوری(ره)، مشتمل بر این رساله ها بوده است🔰

📗۱ -رساله ٦۰ مسأله/چاپ سنگی، تهران ۱۳۰٦، به کتابت احمد تفرشی

📕۲ -رساله ۲۳٦ مسئله(النافع المسائل یا زبدة المسائل)، ۱۳۰۵چاپ در تهران-۱۳۰٦چاپ در بمبئی، به کتابت عبدالحسین بن مفید شیرازی، موجود در کتابخانه دانشکده الهیات تهران(فهرست نسخ خطی ص ۲٤۳)

✍در سال ۱۳۱۱ق تحت نظر جامع مرجع شهید، این دو رساله (٦۰ و ۲۳٦ مسأله) با یکدیگر، تجمیع و در چاپخانه مفید عام پریس لاهور، تحت عنوان سؤال و جواب (۲۹٦ مسأله) به چاپ رسید.

📘۳ -اجوبة المسائل (رساله عملیه فارسی مرجع شهید)، به کتابت غلامحسین خوانساری در صفر ۱۳۰۸/موجود به شماره ۱۳۷٤۰ در فهرست آستان قدس رضوی، ج۲۳، ص ٦۳

📙٤ -المسألة شیخ مرتضی انصاری(ره)، که میرزای شیرازی آرای خود را به صورت تعلیقه بر آن نوشته و مرجع شهید نیز با تقریظی به آن، صحتش را تأیید و مقلدین خود را به عمل بدان، فراخوانده است.

در تقریظ مرجع شهید آمده🔰:

...باکی نیست برای مقلدین، که عمل نمایند به آنچه در این رساله مذکور است. إِنْ شَاءَ اللّهُ تعالی.حرّره الأحقر فضل الله نوری

✍فتاوای مشهور مرجع شهید 🔰

▫فتوای حرام بودن مشروطه غیر شرعی انگلیسی/۱۲۸۷–۸۸ش

▫فتوای حرام دانستن استطراق از طریق جبل به مکه معظمه به علت نا امنی و خطر جانی برای حاجیان، که در آن، تردد از این راه، مادام که دولت عثمانی آنرا کاملا" از شر راهزنان امن نکرده، حرام شمرده شد. این فتوا را مرجع شهید در قالب یک رساله منتشر نمود.

▫فتوای تأیید مدارس جدید اسلامی دخترانه و پسرانه

🔰آثاری از تسلط مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، شهید رابع (ره) به "ریاضی، حساب، هندسه، هیأت، نجوم"، جغرافیا و اقلیم شناسی و "شیمی و فلسفه "

✍مرجع شهید، پس از استنساخ اثر النافع یوم الحشر فی شرح باب الحادی عشر فاضل مقداد، که آنرا در ۱۲۷۷ق در مدرسه سعادت آباد به پایان رسانده، مطلبی درباره حساب، هندسه و شیمی نگارش نموده که ثبت در کتابشناسی توصیفی نسخ خطی و چاپ سنگی کتابخانه مرکزی دانشگاه تبریز است.

همچنین، مرحوم شیخ حسین لنکرانی(بزرگ مرد دین و سیاست) با تأکید بر جامعیت علمی مرجع شهید، اظهار می‌داشت:

در علم هیأت، مرحوم حاج میرزا عبدالغفار خان نجم الدوله (ریاضیدان و منجم مشهور عصر قاجار) که علاوه بر تبحر در هیأت و نجوم و داشتن شخصیت و شهرت علمی ممتاز در این زمینه، تألیفات علمی اسلامی زیادی داشت، و "فدوی" (فدائی) شیخ شهید بود، خدمت مرحوم شیخ فضل الله، علم کلام می خواند و حاج شیخ فضل الله نیز که در هیأت و نجوم، ید طولایی داشته، در این قسمت[ریاضی، هیأت و نجوم]، با او بحث علمی هیوی [هَ یَ وی ی: عالم به علم هیأت . اخترشناس . ستاره شناس . ستاره شمر. اخترشمار] می فرمود. شیخ به عنوان مرجع تقلید و با تبحر ویژه ای که داشت، شخصاً استهلال می‌کرد.

📘تقویم رقومی

شیخ حسین لنکرانی درباره این اثر می‌گوید، علامه شیخ فضل الله نوری(ره) مخصوصا" برای انس دادن اصحاب حوزه و اطرافیان خود به قسمت های هیوی و اصطلاحات نجومی، تقویمی با اصطلاحات فنی مربوط به این قسمت، شخصاً طراحی و چاپ کرده بود که بین خودشان "تقویم رقومی" خوانده می‌شد. اگر نمونه ای از آن "تقویم رقومی شیخ" که توسط ایادی انگیس به یغما رفت پیدا شود، خیلی ارزش دارد.

📙تحریر اُکَر ثاوذوسیوس

مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره)، این کتاب را در سال ۱۲۸۵، در تهران کتابت کرده است.(موجود در فهرست نسخه های خطی مؤسسه آقای بروجردی، ج ۱، ص، ۱۹۹)

اُکَر ثاوذوسیوس از متون درسی ریاضی حوزه علمیه در علم هندسه و مثلثات کروی بوده است.

اکر یا کره نام کتابی است از ثاوذوسیوس یونانی که نخست توسط قسطا بن لوقا بعلبکی در پیرامن سال ۲۵۰ق به دستور ابوالعباس احمد بن معتصم از آغاز تا شکل پنجم از مقالت سوم به عربی در آمده و باقی را دیگری ترجمه نموده و ثابت بن قره حرانی آنها را اصلاح کرده است.این کتاب را که ۵۸ یا ۵۹ شکل دارد، خواجه نصیرالدین طوسی هم در تاریخ جمادی الاولی ٦٥١ق به زبان عربی ساده تحریر کرد.

📘رساله تحقیقی جغرافیا و اقلیم شناسی

علامه شیخ فضل الله، برای علم جغرافیا اعتبار، ارزش و اهمیت ویژه قائل بود. و معتقد بود بدون آن مملکت داری و مملکت شناسی بی معنی است. از این رو به تهیه مجموعه ای از نقشه های جغرافی ایران و جهان و همسایگان ایران همت گماشت و درباره اقلیم شناسی، آب و هوا، مرز شناسی سرحدات، آداب و رسوم و فرهنگ مناطق مختلف ایران و جهان از طریق مقلدین و وابستگان خود در ایران و این سوی و آن سوی جهان تحقیقات ارزشمندی انجام داد و آنرا در مجموعه ای گرد آورد که متأسفانه این اثر نیز مانند دیگر آثار ایشان سرنوشت نامعلومی یافت.

📘الشَّواهِدُ الرُّبوبیّه فِی الْمَناهِجِ السُّلوکیّه

کتابی در فلسفه و حکمت اسلامی، نوشته حکیم و فیلسوف بزرگ شیعه، صدرالدین محمد بن ابراهیم شیرازی. این کتاب از مهم‌ترین آثار فلسفی ملا صدرا است؛ چرا که در آن، همه اندیشه‌های فلسفی او به صورت مختصر بررسی شده است.

این کتاب را می‌توان چکیده کتاب اسفار هم به شمار آورد؛ هر چند در بخش‌هایی از آن، مطالبی هست که در اسفار و سایر کتب او دیده نمی‌شود. این کتاب درحوزه‌های علمیه و دانشگاه‌ها تدریس می‌شود. ملا هادی سبزواری بر شواهد، تعلیقاتی نوشته و همچنین علامه شیخ فضل الله نوری که در فلسفه تبحر و کرسی تدریس داشت نیز بر آن حاشیه زده، که متأسفانه مانند بسیاری دیگر از آثار شیخ، پس از شهادتش و با هدایت انگلیس، به یغما رفته است. از ویژگی های تعلیقه و حاشیه های علامه شیخ فضل الله می توان به تصحیح دقیق و توضیحات تکمیلی جهت شفاف سازی مطلب و همچنین تأیید مستدل و نقد سازنده و منصفانه اشاره نمود. از جمله شاگردان علامه شیخ فضل الله نوری در فلسفه، فیلسوف مشهور، میرزا مهدی آشتیانی است.

🔰درباره آثار هنری شیخ

✍️شیخ اهل قلم، هُنرمند و مأنوس با هنرمندانِ متعهد بود. در خوشنویسیِ نسخ، ثلث، نستعلیق و شکسته نستعلیق متبحر بود. دست نوشته های ایشان در نهضت مشروطه و جنبش تحریم تنباکو که نمایشگر هنر اصیل ایرانی اسلامی است در مراکز نگهداری اسناد، موجود می باشد. ایشان بر خوشنویسی طلاب، تأکید داشت و از استادان خوشنویس برای آموزش طلاب به عنوان یکی از مواد درسی، بهره می جست. از جمله این استادان، نامدار ترین خوشنویس دوره قاجار و از مریدان و مقلدینِ ایشان بود.

فَخرالکتاب، میرزا محمدرضا کلهر کرمانشاهی (۱۲٤۵– ۱۳۱۰هق/ ۱۸۲۹– ۱۸۹۲ م) از ایل کلهر کرمانشاه.

کلهر از خوشنویسان دوره ناصری و از نستعلیق‌نویسان زبردست مهم تاریخ هنر ایران واز مقلدینِ علامه نوری(ره) است که شیوه خاصی در نستعلیق نویسی ایجاد کرد. این شیوه بر نستعلق نویسان پس از او و تا زمان حاضر بسیار موثر بوده و شیوه رایج در نستعلیق و شکسته نستعلیق نویسی دوران معاصر شد. او شاگردِ یکی از مریدان و شاگردانِ مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) یعنی ادیب بزرگ، سید احمد رضوی(ادیب پیشاوری) بود و در مدارسی خوشنویسی تعلیم می داد که علامه شیخ فضل الله نوری(ره) در آن تدریس می فرمود و کرسی درس و بحث داشت.

📘نورالاشعار

مرجع شهید علامه نوری(ره)، همچنین دارای ذوق و طبع لطیف و شاعرانه هم بوده است و شعر را نغز (نیکو) می سروده و محافل ادبی و مشاعره با ادیبان و شعرای اهل بیت علیهم السلام، داشته است .

مرحوم علامه عبدالحسین امینی صاحب الغدیر و از پیروان مکتب مرجع شهید نوری، می گوید:

ایشان شعری صاف و روان داشت و "نوری" [و ممتاز] تخلص می کرد./ شهداء الفضیله ص ۳۵۷-۳۵۸

زنده یاد استاد علی ابوالحسنی (منذر)، مورخ و پژوهشگر فقید معاصر که چندین جلد کتاب در مورد علامه شیخ فضل الله(ره) به رشته تحریر درآورده است، در کتاب «خانه بر دامنه آتشفشان، شهادتنامه شیخ فضل‌الله نوری»، قصیده ای از ایشان را در مدح حضرت ولی عصر(عج) آورده است. گفتنی است، شیخ شهید در این قصیده ی خواندنی، بیت معروف سعدی (ما از تو به غیر تو نداریم تمنا | حلوا به کسی ده که محبت نچشیده) را نیز تضمین کرده است. قابل ذکر است که مجموعه اشعار باقیمانده از مرجع شهید، در قالب یک پی دی اف تحت عنوان "نورالاشعار علامه نوری" نشر یافته است.

همچنین همانطور که در قبل اشاره شد، یکی از آثار منظوم و فاخر علامه شیخ فضل الله نوری رساله منظوم فقهی «الدّرر التنظیم یا الدر النظیم» است.(تنظیم و سرایش: ۱۲۸۰-۱۲۷۹ ق، مخطوط، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، تصویری از این رساله در کتابخانه آیت الله مرعشی رضوان الله، به شماره/۱٤۰۹ نگهداری می شود).

این اثر فاخر، رساله ای است منظوم به زبان عربی، شامل پانصدویک بیت، که علامه شیخ فضل الله نوری این منظوم را در سن حدود بیست سالگی در ۲٦ عنوان اصلی و درباره ۲۵ قاعده فقهی، بحث و به مبانی آنها اشاره کرده است. مرجع شهید بر این باور است که #فقه از افضل علوم است ولی عناوین پر فایده آن متروک و مهجور مانده است. از این رو تصمیم می‌گیرد در ارجوزه ای موجز این عناوین را به نظم در آورد.

📘رساله اقتصاد و بانکداری اسلامی

‼️دلایل تألیف این رساله

✍️پس از استقرار مشروطیت هنگامی که دولت از مجلس شورای ملی اجازه استقراض خارجی خواست، احساسات ملی که از وامهای گذشته و رفتار بانک‌های بیگانه (استقراضی روس‌تزاری و شاهنشاهی انگلیس) جریحه دار شده بود به هیجان آمد.این استقراض با مخالفت شدید مجتهد بزرگ پایتخت، مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) مواجه شد. به منظور قطع نفوذ سیاسی و اقتصادی بانکهای مذکور و درجهت ترمیم وضع مالی خزانه، طرح تاسیس بانک ملّی مطرح و با تأیید و حمایت قاطع مرجع شهید نوری، در مجلس تصویب گردید، سهام عمومی اعلان و جمعی از بازرگانان متعهد به پشتیبانی شدند.

به اعتراف دو تن از دشمنان فراماسون مرجع شهید (کسروی و ملکزاده) ایشان برای عملی شدن تأسیس بانک ملّی، مبلغ دویست تومان سهام بانک را خریداری کرد.

طرح تأسیس #بانک_ملّی اندیشه رهایی کشور از استعمار اقتصادی را تعقیب می کرد.بی گمان اگر همچون بسیاری از مسائل دیگر، در لابه لای غوغاگری های مشروطه چیان تندرو(حامی غرب) گم نمی شد، در همان اوایل مشروطه به سلطه اجنبی بر منابع اقتصادی و مالی پایان می داد.

سابقه مبارزه مرجع شهید با استعمار اقتصادی حتی از دوران نهضت تحریم تنباکو نیز فراتر می رود ...که نشان از حضور دیرین ایشان در سنگر دفاع از استقلال سیاسی، کفایت اقتصادی و کیان فرهنگی کشورمان است.

معین‌التجار با همراهی بازرگانان و روحانیون تهران و تبریز، به تکوین و تاسیس نخستین بانک ملی ایران اقدام کردند. این اقدام بدون حمایت و پشتیبانی روحانیون بی شک قابل اجرا نبود. از آن جمله کمک دویست تومانی شیخ فضل الله نوری(ره) [در جایگاه مرجعیت دینی] برای این امر مهم است، که خود مستظهر به دلایل فقهی و سیاسی و اقتصادی بود به سرانجام رسید.

وجود لوایح و مکتوبات سیاسی متعددی که از سوی شیخ فضل‌الله نوری(ره) منتشر شده است به روشنی نشان می-دهد که قطب اصلی منظومه فکری او حول اسلامی بودن قوانین و لوایح مجلس و کارکردهای برآمده از آن است. از محورهای

اصلی فقه اسلامی نیز دو مقوله «دارالاسلام/ دارالکفر» و «نفی سبیل» است که این دو مقوله در تمامی ابعاد حقوقی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جاری و ساری می-باشد. شیخ شهید نیز بر اساس آیه ۱۴۱ سوره نساء (که به نفی سبیل معروف است و در آن هر رابطه -ای را که سبب سلطه‌پذیری و سلطه‌گری کفار شود؛ ممنوع می‌دارد)، راهنمای خود قرار می-دهد و به دفاع از تجار و بازرگانان ایرانی در برابر بانکهای دول خارجه می-پردازد و این مهم در جهت تقویت و استحاکم دارالاسلام قلمداد می-شود.

جمله ای معروف از آیت‌الله العظمی نوری(ره) است که می-گوید: «اسلام، زیر بیرق کفر نخواهد رفت.

این عقاید و اعمال، واکنش روس و انگلیس را بر می- انگیخت تا آنجا که «بارکلی» سفیر وقت انگلستان در ایران به «گری»، وزیر امورخارجه تلگرام می-کند که: «باید توصیه کنیم شیخ فضل‌الله را از تهران خارج نمایند، زیرا اگرچه او مقام رسمی ندارد ولی نفوذ بسیار زهرآگینی دارد» بنابراین شیخ شهید وزنه- و مانعی در برابر آنان بود.

رهایی از سلطه سیاسی و فرهنگ غرب، منوط به استقلال و رهایی از استعمار اقتصادی است. آیت‌الله نوری نیز همان‌طور که گفته شد از طرح تاسیس بانک ملی حمایت کرد و حمایت او را باید در چارچوب مبارزه با استعمار اقتصادی فهم و درک نمود. این مبارزه به سالهای قبل برمی‌گردد آنجا که در رساله -ای حاوی ٦۰ مورد سؤال و جواب در پاسخ به سؤال تشبه به غیر مذهب آیا درست است یا نه؟ هرگونه وابستگی به غرب را دشمنی با خدا تلقی می-کند. شیخ در جای دیگر در نامه به علامه محمد قزوینی [شاگرد و نماینده پژوهشی‌اش در اروپا که به طور مرتب گزارش‌هایی را از اوضاع اروپا و جهان برای شیخ ارسال می کرد] مژده پیشرفت تشکیل بانک ملی را اینچنین می-دهد.

...موجب کمال امیدواری به بقاء استقلال وطن عزیز و مزید تقویت دین حنیف اسلام است...

بنابراین، حمایت از تاسیس بانک ملی؛ حرکتی در راستای قطع نفوذ اقتصادی روس و انگلیس و حمایت از تجار و بازرگانان داخل ایران بود که از آن به بعد می-توانستند به بانکی که متعلق به قاطبه ملت ایران است افتخار نمایند.

نتیجه اینکه شیخ به همراهی نمایندگان ملت و تجار و بازرگانان به تکوین و تاسیس بانکی پرداختند که «ملی» بود و هیچگونه وابستگی اقتصادی و سیاسی با دول استعماری نداشت. این مهم را باید در چارچوب فقهی شیعه در «نفی سبیل»، «دفاع از دولت شیعی»، «دفاع از بازرگانان داخلی» و «استقلال سیاسی» دانست. تنیدگی سه رکن دینی، سیاسی و اقتصادی؛

فرجامی جز استقلال و رهایی از استعمارگران روس و انگلیس نداشت. شیخ دیده‌بانی بود که اندیشه سبز و زندگی سرخی را برای حفظ استقلال ایران رقم زد و پایداری خود را تا پای دار ادامه داد.

🔰درباره آثار قضایی مرجع شهید

✍️شیخ، در جایگاه مرجعیت تقلید، سالیان دراز در تهران، محکمه قضایی پر رونقی داشت و در سطح وسیع، دعاوی و مرافعات را فیصله می داد، چندان که از مردم عادی گرفته تا رجال سیاسی عصر قاجار، اسناد خود را برای تنفیذ و تسجیل به محضر قضایی ایشان می فرستادند. تا قبل از انحراف مشروطه، برخی از علما و مراجع، دارای محکمه قضاء بودند، پس از شهادت شیخ به دست مشروطه چیان غربگرا و حاکمیت وحشیانه توأم با دیکتاتوری آنان، سیستم قضائی غربی، جایگزین شد و دوره معضلات قضایی حاصل از بروکراسی فساد آلود غربی آغاز گردید!

▫️غالباً در مسائل شرعی به شیخ مراجعه می شد. دکتر تندرکیا، از محضر شرع شیخ به عنوان محضری که تمام عقود و معاملات عمده شهر در آن صورت می گرفت یاد می کند و می افزاید: تمام دفاتر ثبت کاملاً منظم و همه چیز برای رجوع به هنگام لزوم، یادداشت میشد.

مطلعین می گویند: شیخ هیچگاه در قضاوت خویش از طریق عدالت خارج نشد. و به اصطلاح قضایی آن روزگار، هرگز ناسخ و منسوخ [عدول از حکم صادره اولیه و صدور حکمی جدید به علت عدم دقت] در کارش نبود. پاکدستی او در تمام امور، بخصوص در امر قضاوت، زبانزد خاص و عام بود. دفاتر قضایی منظم او داری چنان اعتبار ویژه ای بود که همه جا مورد استناد واقع می شد.

▫️دکتر سعید نفیسی که در دوران جوانی خویش، شیخ را درک کرده، می نویسد:باسوادترین و باذوق ترین آخوندهای تهران بود، بسیار خوش روی، خوش مشرب و شیرین زبان، موقوفات مهم را به او می‌سپردند و او هم وسایل مشکل گشایی بسیار داشته است.

▫️مراجعه مردم به محکمه شیخ، برای مرافعات و ثبت و تنسیق معاملات، اختصاص به مسلمانان نداشت، بلکه اقلیت های دینی بخصوص مسیحیان نیز مهر و امضای شیخ را بر پیشانی اوراق و اسناد مالکیت خود معتبر می شمردند.

¤نمونه هایی از قاطعیت شیخ در احقاق حق مظلوم (چه مسلمان و چه اقلیت مذهبی) از ظالم، ثبت تاریخ است.

¤بررسی کارنامه قضایی شیخ نشان می دهد که برخورد با دانه درشت ها از ویژگی های محکمه وی بود. درمقابل تجاوز به حقوق مردم، سخت حساس بود و در حد توان واکنشی تند و کوبنده نشان می داده است. ملک المورخین، از نویسندگان عهد مظفری، در یادداشتهای خود به نمونه ای اینچنین اشاره می کند که: آقا شیخ فضل الله، اعتماد الشریعه وکیل را که بسی خانه های مردم را به غصبیت برده، چوب زد.

¤از نکات جالب دیگر در بحث کارنامه قضایی شیخ، کمال اتقان و پختگی نوشته شیخ درپای اسناد و زیبایی خط و ربط اوست که در قیاس با نوشته های دیگران، شاخص و ممتاز می‌نماید.

¤یکی از مهمترین دلایل پاکدستی شیخ، اهتمام او به حفظ حقوق مردم از دستبرد ظالمان، در نمایشی است که وی، با شکستن مهر خویش در وانفسای پای دار از خود نشان می دهد. که از خادم خود می خواهد، مهر های وی را همان جا در برابر جمعیت بشکند و خرد کند، تا مبادا آن مهر ها، که نزد مردم اعتباری کلان داشت، پس از شهادت وی به دست عناصر شیاد و سوء استفاده چی افتاده و با آن، علیه دیگران، سند سازی کنند و حق و ناحق نمایند. آری در آن شرایط سخت، حفظ حقوق مردم، از دستبرد شیادان، بزرگترین دغدغه و دل مشغولی شیخ بود.

📘کتاب دوجلدی «در محضر شیخ فضل الله نوری، اسناد حقوقی عهد ناصری» مشتمل بر خلاصه معاملات و اسناد تنظیم شده در نزد مرجع شهید است که به غارت رفته بود، اتفاقی به دست بانوی مورخ، دکتر منصوره اتحادیه می رسد و دستمایه تألیف این اثر ۲جلدی میشود. تحریر این اثر را مرجع شهید از ربیع الثانی سال ۱۳۰۳ه.ق شروع کرده و خلاصه فعالیت‌های خویش را تا اواسط سال ۱۳۰٦ه.ق در آن مندرج ساخته است .

اطلاعات کتاب، ما را با مسائل گوناگون حقوقی، اقتصادی، بضاعت مالی مردم، اعتقادات، آداب و رسوم، روابط خانوادگی جامعه‌ای که هنوز قوانین غربی و نفوذ مدرنیسم در آن چندان رسوخ نکرده بود، آشنا می‌سازد. نکته حائز اهمیت، نقش فعال و سازنده مرجع شهید در جامعه است.ایشان در تمامی قراردادهای مالی، در مسائل زندگی روزمره مردم از جمله ازدواج، طلاق، ارث، انواع معاملات و همچنین حل و فصل دعاوی نقشی بی بدیل و مثبت داشتند.

با اجازه و فتوای مرجع شهید نوری، زنان پول قرض می‌دادند، املاک خود را وقف می‌کردند و در معاملات خرید و فروش ملک شرکت می‌جستند.در دعواهای خانوادگی و غیره حاضر بودند و به وصیت شوهر قیمومیت فرزندان را داشتند. در

حوزه امور مالی و اقتصادی از لحاظ قانونی و شرعی، بنا به فتوای مرجع شهید نوری، بین زنان و مردان تفاوتی وجود نداشت و زنان در اداره اموال خود آزادی تصمیم گیری داشتند درحالیکه همان زمان برخی معممین مدعی مشروطه طلبی در نجف، برای زنان چنین حقوقی را کمتر و یا اصلاً قائل نبودند!

🔰درباره رسالهای سیاسی

📕رساله حُرمت مشروطیت

فتوای حرام شمردن مشروطه غربگرا و دلایل آن در نگاه تحلیلی علامه شیخ فضل الله نوری (اعلی الله مقامه الشریف) زعیم نهضت اسلامخواهی مشروطه(مشروعه)

📝این اثر که دو نسخه pdf آن توسط رسانه حوزوی «مناهج» و کانال تحقیقی «الفقه و الاصول محمد متقیان تبریزی» در ایام سالگرد شهادت علامه شیخ فضل الله نوری(ره) نشر یافته بر این موضوع تأکید دارد که قلمها و بیانهای آغشته به کینه و عقدهگشایی علیه مرجعی بصیرِ و بزرگ مجاهدی تیزبین، دوربین و ریزبین، چنان باز شده که صحیح و سقیم را در هم آمیخته و به مخاطبان خود میفروشند. پس شایسته است اهل تحقیق، رساله «حرمت مشروطیت» را مطالعه کرده و با دغدغهها و دلنگرانیهای شیخ شهید آشنا شده و تا حدودی توان نقد و ارزیابی برخی سخنان علمنماها را کسب نمایند .

پر واضح است که جهت اشراف بر اندیشه شیخ بزرگی که جلوتر از زمانش بود، باید همه مکتوبات او را خواند، لیکن همین رساله نیز میتواند مقداری از این آگاهی بر اندیشه والای ایشان را تأمین نماید.

🔰اهتمام ویژه به سیره امیرالمؤمنین حضرت علی علیهالسلام

📘تفسیر نهجالبلاغه

#نهج_البلاغه_خوانی و تفسیر آن از شیوه های تدریس مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، شهید رابع (اعلی الله مقامه الشریف)🔰

علامه شیخ فضل الله نوری(ره) در ترویج فضایل و معارف علوی به ویژه کتاب #نهج_البلاغه حساس و کوشا بود و آنرا تفسیر نمود. میزان اشراف و تقید ایشان به ترویج مفاهیم نهج‌البلاغه چنان بود که قبل از شروع درس، خود یا فردی از شاگردانش یکی از خُطَب نهج البلاغه را با توجه به شرایط زمان برای حضار می‌خواند و ایشان آنرا تفسیر می‌نمود که در نوع خود در مجالس درس علمای بزرگ شیعه جالب و قابل تأمل است./ مجتبی سلطانی احمدی تاریخ پژوه و عضو هیأت علمی دانشگاه در گفت‌وگو با خبرنگار حوزه کتاب و ادبیات خبرگزاری فارس به علاوه توضیحات اضافه

🔰درباره روزنامه شیخ فضل الله نوری مشهور به لوایح

✍معرفی ۲ کتاب درباره روزنامه شیخ فضل الله🔰

📚معرفی کتاب اول

▫عنوان: بازخوانی روزنامه "شیخ فضل الله نوری"(لوایح)

▫به کوشش : ستار شهوازی بختیاری

▫انتشار: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

▫تعداد صفحات: ۲۸۷

✍در این مجموعه ماجرای تحصن علامه شیخ فضل الله نوری زعیم نهضت اسلام خواهی مشروطه (مشروعه) و جمعی از یاران (که تعداد زیادی از مجتهدین از سراسر ایران را شامل می شد) در صحن حرم حضرت عبدالعظیم حسنی از دیدگاهی فرهنگی و مطبوعاتی بررسی می شود. در جریان این تحصن به دستور مرجع شهید شیخ فضل الله نوری اوراقی منتشر می شود که دست اندرکاران چاپ، آن را "لوایح" می نامیدند، مردم آن زمان از آن لوایح تحت عنوان (روزنامه شیخ فضل الله) یاد می کردند. کتاب پیش رو به بازخوانی این روزنامه ها پرداخته و به بررسی یکی از دو دیدگاه و جریان مشروطه پرداخته است. مطالب روزنامه شیخ، یکی از معتبر ترین مدارک مربوط به طرز فکر انقلابیون مشروعه خواه می باشد.

✍نویسنده در اشاره نخست کتاب می‌نویسد: «همان گونه که مشروطه یکی از مهم‌ترین رخدادهای تاریخ ایران و سرآغاز تحولات تاریخ معاصر کشورمان است، آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری نیز یکی از مهم‌ترین و بحث برانگیزترین شخصیت‌های این انقلاب است. انقلابی که پر از ماجرا و تلاطم و کشمکش و حادثه بود. ماجرای تحصن آیت‌الله نوری و جمعی از همفکران ایشان در صحن حضرت عبدالعظیم (ع) یکی از آن حوادث بود. آنچه در میانه این کارزار به وقوع پیوست، انتشار اوراقی به دستور آیت الله نوری بود [برای شکستن انحصار رسانه ای غربگرایان دین ستیز که هر چه می خواستند و هر خلافی در روزنامه های خود منتشر می کردند و مانع از انتشار اخبار صحیح می شدند].

مؤلف در این بخش ضمن نوشتن مدخلی بر بخش نخست، آغاز بست‌نشینی در حضرت عبدالعظیم، تلگراف مهاجرین به علما و شهرهای کشور، تلگراف نمایندگان مجلس، مطبوعات در سال ۱۳۲۵ هجری قمری، چاپ اعلامیه و برخورد چاپخانه‌ها، خرید دستگاه چاپ، انتشار نخستین شماره، اندکی درباره مدیرمسؤول، شکل ظاهری روزنامه، هر شماره یک موضوع، رسم الخط و خطاط روزنامه، تعداد شماره‌های منتشر شده، عوامل فنی چاپخانه، توضیحاتی درباره نسخه‌های موجود، اهمیت و جایگاه روزنامه شیخ فضل‌الله، بازتاب‌های انتشار روزنامه، مردم و روزنامه، مجلس، دولت و روزنامه، روزنامه‌های مشروطه‌خواه و این روزنامه و پی نوشت‌ها و افزوده‌های این بخش را بررسی می‌نماید .

بازخوانی روزنامه شیخ فضل الله نوری در سه بخش: مقدمه‌ای بر بازخوانی، متن کامل نسخه‌های روزنامه و تصاویر روزنامه شیخ فضل‌الله به اضافه گاه‌شمار رودیدادهای مهم، منابع و مآخذ و نام‌های اشخاص، تدوین شده است. نویسنده در بخش دوم: متن کامل نسخه‌های روزنامه "شیخ فضل‌الله" (نسخه ردیف اول تا نوزدهم) را ضمیمه کتاب کرده است. بخش سوم، تصاویر چاپی این روزنامه را شامل می‌شود.

📗معرفی_کتاب دوم

▫عنوان: لوایح آقا شیخ فضل الله نوری(ره)

▫به‌کوشش: دکتر هما رضوانی.

▫ناشر: تهران : نشر تاریخ ایران، ۱۳٦۲.

▫توصیف ظاهری: ٦۸ ص

▫فروست: نشر تاریخ ایران؛ ۱۲: مجموعه متون و اسناد تاریخی؛ ۱۱ (قاجاریه)

▫یادداشت: کتابنامه به‌صورت ▫زیرنویس

موضوع: ایران-- تاریخ-- انقلاب مشروطه، ۱۳۲٤-۱۳۲۷ق.-- تحصن و بست، ۱۳۲۵ق.

▫موضوع: مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، ۱۲۵۹-۱۳۲۷ق.

آن گونه که از منابع بر می آید، نخستین بار و به صورت خاص شادروان دکتر محمد اسماعیل رضوانی استاد تاریخ دانشگاه تهران به بررسی لوایح "روزنامه علامه شیخ فضل الله نوری" پرداخته است. ایشان در مقاله ای تحت عنوان یاد شده درباره چگونگی شکل گیری و انتشار این روزنامه و بازتاب های انتشار آن و جنگ قلمی مطبوعات طرفدار مشروطه غربگرا با آن، مباحث ارزشمندی مطرح کرده، به طور مثال دکتر رضوانی می نویسد: انتشار این روزنامه در میان مشروطه خواهان [غربگرا] ولوله ای افکند و جراید مشروطه خواه به پاسخگویی برخاستند و از این به بعد قسمت عمده نیروی مبلغین و مروجین مشروطیت صرف پاسخگویی به نوشته های مرحوم شیخ شد. از خلال مقالاتی که در جراید غربگرا و دین ستیز آن عهد به چاپ رسیده، وحشت و اضطراب مشروطه خواهان، هویداست.

باری، در حقیقت کتاب لوایح آقا شیخ فضل الله نوری(ره)، که به کوشش خانم دکتر هما رضوانی، دختر فرهیخته ایشان در سال ۱۳٦۲ش، انتشار یافته، باز چاپ همان مقاله مذکور با اضافاتی مفید و تصویر روزنامه های (شیخ) پیوست آن است. این پیوست ها بنا به گفته مرحوم دکتر محمد اسماعیل رضوانی، شماره های گرانبهای شیخ است که با رنج بسیار به دست آمده است.

دکتر هما رضوانی(مورخ و پژوهشگر معاصر) در مقدمه این کتاب مرجع ارزشمند می نویسد:

روزی به پدرم گفتم اجازه دهید متن [روزنامه] لوایح شیخ را همان که در مجله تاریخ انتشار یافته، تجدید چاپ کنم تا استفاده آن عام شود و کار تحقیق جوانان آسان تر گردد. پدرم پیشنهاد مرا با شادی پذیرفت و آماده ارشاد من شد، این کتاب در حقیقت چاپ همان مقاله است، اما خودم نیز مایل بودم مانند سایر جوانان، تحقیقاتی بکنم و بر متن آن مقاله مطالبی بیفزایم.

مرحوم دکتر محمد اسماعیل رضوانی، علامه شیخ فضل الله نوری را در کشاکش مشروطه و استبداد، به درستی "نیروی سوم"ی قلمداد می کند که "نه از استبداد حمایت می کرد و نه موافق با دموکراسی دین ستیزانه خاص اروپایی بود"

مرحوم دکتر رضوانی شجاعانه اعتراف و تأکید می کند که خود، [به غلط] سالها شیخ را طرفدار استبداد می پنداشته، اما بعدا" دریافته است که آن بزرگ، برخلاف آنچه که عده ای گمان می بردند، مخالف با مشروطه نبود. بلکه می فرمود:

مشروطه ای که در فرنگستان ساری و جاری است، با مشخصات خاصی که دارد، شایسته اجرا در ایران نیست. ایرانیان باید مشروطه ای منطبق بر سنن ملی و مذهبی خود بر قرار کنند.

انتشار روزنامه توسط مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری نیز در راستای شکستن انحصار رسانه ای غربگرایان و افشای ماهیت و اهداف دین ستیزانه آنان بود. مجموعه این روزنامه ها یکی از بهترین منابع تحقیق برای شناخت درستِ افکار و اندیشه های والا و حق مدارانه علامه شیخ فضل الله نوری است.

🔰اثری مهدوی از شیخ و اجازه‌نامه محدثی ایشان

✍محدث نوری(ره)، پیشوای ائمه علم حدیث و رجال در اعصار اخیر و از بزرگ ترین علمای شیعه و رجال اسلام در قرن ١٤ در مقدمه کتاب شاخه طوبی، شیخ فضل الله را مجمع فضایل و صفات نیک می شمرد، در جای دیگر بر دانش و پارسایی شگرف شیخ انگشت تأکید می نهد و در تقریظی که سال ١٣٠٢ ق(١٤ ذی القعده) در سامرا بر کتاب صحیفه مهدویه علامه شیخ فضل الله [١]* نگاشته به ایشان اجازه نقل روایت داده و چنین می فرماید🔰:

...ستایش ویژه خدای متعال است که دین استوار و پسندیده اش را به وسیله پاسدارانی که در هر زمان، قامت دین را، با جلوگیری از انحراف آن به کژی ها، راست می دارند، فضیلت داده و شریعت حنیفش را به وسیله حاملانی که در اعصار مختلف، در دریاهای عمیق و مواج آن فرو رفته اند و لؤلؤ و مرجان بیرون می آورند، شرافت بخشیده است.

و درود بر آموزگار بیان، روح قرآن، شارح صحف [آسمانی] نخستین و اعطاگر عقل خالص به صاحبان خرد و درود بر خاندان او باد که موازین رد و قبول اعمال عباد در پیشگاه الهی اند... و درود بر کسانی که تاریکی ها را به نور ولای آن ذوات مقدس، روشن ساخته اند:

ذَٰلِکَ فَضْلُ اللَّهِ یُؤْتِیهِ مَنْ یَشَاءُ (اشاره ایست لطیف به نام و سجع مُهر مرجع شهید علامه نوری).

و بعد: پس این کتاب (صحیفه مهدویه) دُرّ های گران از صدف های بحار علم و هدایت، و میوه های چیده شده از باغ های معارف بهترین شخصیتی است که گامهای او زمین را در نوردیده، جامه در بر و ردا بر دوش دارد [یعنی حضرت ولی الله الاعظم عجل الله فرجه الشریف]، پرتوی است از اشعه روشنگر ستاره ای درخشان و فرازمند، و کف آبی است گوارا از دریای پر آب و خوشگوار که برگرفته است آنرا کسی که در پیشگاه آن حضرت رحل اقامت افکنده، و از جام [معارف] ایشان نوشیده و سیراب شده یعنی کوه بلند علم و ستون استوار فضل، مقتدای فقیهان برجسته و معتمد عالمان چیره دست، جامع معقول و منقول، حاوی حقایق فروع و دقایق اصول، بوستان علم و اقیانوس فضل، عالم عامل کامل، شیخ فضل الله نوری ... که خدایش حفظ کند.

محدث بزرگ، میرزا حسین نوری سپس کلام را چنین به پایان می برد:

به شیخ فضل الله (دام فَضْلُه) اجازه می دهم که جمیع آنچه را که ذکر شد، هرطور می خواهد، بر هر کس از اهل روایت و درایت که خواستار باشد، روایت کند و از او می خواهم که در دنیا و آخرت، به ویژه در تعقیبات نماز و لحظات استجابت دعا، مرا از دعاهای شایسته فراموش نکند...

اثری مهدوی از آثار مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، شهید رابع اعلی الله مقامه الشریف، تحت عنوان الصحیفهٔ المهدویهٔ یا القائمیهٔ، حاوی مجموعه ادعیه رسیده از ناحیه #امام_زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، با تقریظ محدث بزرگ، میرزا حسین محدث نوری (ره)، گرد آوری حدود ۱۳۰۲ ق، قطع وزیری، مخطوط مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، کتابخانه آقای فضل الله نورالدین کیا (نواده پسری مرجع شهید نوری). گردآوری و تألیف این مجموعه شریفه معنوی و ارزشمند توسط علامه شیخ فضل الله نوری(ره) در اواخر ایام اقامت ایشان در سامرا، محل تولد قائم آل محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف، صورت گرفته و تقریظ محدث نوری(ره)، با تاریخ ۱۳۰۲ ق را در پای خود دارد.

آقای محمد ترکمان (مورخ و پژوهشگر معاصر) این صحیفه را چنین معرفی کرده اند:

اوراق موجود این رساله شریفه، شامل بیست و سه دعای منسوب به امام زمان (عج) و توقیعات شریفه آن حضرت است.

اجازه نامه "محدثی و نقل حدیث" مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره)، که در تاریخ ١٤ ذی قعده ١٣٠٢ق در سامرا، توسط محدث بزرگ، میرزا حسین نوری(ره)، برای ایشان تحریر و صادر شده است، در میان اوراق رساله شریف صحیفه مهدویه قرار دارد.

استاد فقید ابوالحسنی منذر، سالیان قبل، این اثر را در کتابخانه مرحوم فضل الله کیا(نواده پسری مرجع شهید نوری) مشاهده کرده و احتمال داده که مرحوم فضل الله کیا، آنرا به کتابخانه مجلس شورای اسلامی سپرده باشد.

🔰سه اثر ارزشمند علامه مجلسی، که توسط مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) تصحیح شده است🔰

📗١ -تُحْفَةُ الزّائِر کتابی به زبان فارسی نوشته محمد باقر مجلسی (متوفای ١١١٠ق) که درباره زیارات معصومان(ع) از اسناد معتبر است.

علامه مجلسی، کتاب را در ماه صفر ١٠٨٥ق به فارسی تألیف کرده و بیان داشته که تنها زیاراتِ دارای سند معتبر را نقل کرده است. وی کتاب را در دوازده باب و یک خاتمه مرتب ساخته است.

مؤلف به جهت آنکه ثواب زیارت پیامبر اکرم (ص) و ائمه(ع) در احادیث زیادی آمده و بیشتر کتب زیارت، به زبان عربی نوشته شده است، تصمیم می‌گیرد کتابی در زمینه آداب زیارت معتبر نقل‌شده از معصومان، به زبان فارسی بنویسد تا شیعیان فارسی زبان از آن بهره ببرند.

انصاری قمی، در «کتاب‌شناسی تألیفات علامه مجلسی»، ١٣٦٩ش

بهترین چاپ تحفهٔ الزائر را مطبوع ١٣١٤ق به اهتمام و تصحیح علامه شیخ فضل‌الله نوری(ره) می‌داند.

✍مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، شهید رابع (ره) در تقریظ تصحیح این اثر ارزشمند با ادبیاتی فصیح می فرماید:

بر ضمیر منیر سعادت تخمیر و خاطر صافی ارباب خبرت و بصیرت می نگارد کتاب تحفه الزائر، که از تألیفات علامه دوران و محقق زمان، وحید دهره و فرید عصره، محیی مراسم الشریعه و ممیت آثار البدع و الضلاله، آخوند ملا محمد باقر اصفهانی، المشتهر بالمجلسی الثانی(اعلی الله مقامه و رفع فی الخلد أعلامه) و برای زاد مسافرین و توشه زائرین أقرب

الوسائل به سوی مغفرت و رحمت حضرت احدیت است– از دیرگاهی به این طرف به دایره مطبوعات قدم نهاده و مرات عدیده به زیور طبع آراسته گشته، ولی علت غایی تألیف و مقصود اصلی مؤلف که توفیر حظ زائرین و تکثیر فائده مسافرین است، به واسطه عدم اهتمام مباشرین در تصحیح و طبع آن، حاصل نگردیده و مطبوع طباع ارباب ذوق و سلیقه نیفتاد و این قلیل البضاعه را مدتی مکنون خاطر بود که به تقریبی، اسباب طبع نسخه شریفه فراهم شود تا به طرزی خوب و اسلوبی مرغوب که عموم برادران دینی را محبوب و مطلوب آید، متصدی تحریر آن گردد.

لهذا به تحریر این نسخه شریفه اقدام نموده و تمثیل آن را به طرزی خوش، ترتیب و تشکیل داده که می توان ادعا کرد که هرگاه کسی را از بوستان تألیفات مجلسی، تحفه لازم باید بگرفتن، نسخه ای از این تحفه، جازم آید.فجاء بحمدالله مرغوباً و یصیر ان شاء الله مطلوباً

📕 ۲ -زادُ الْمَعاد (به معنای توشهٔ روز معاد) علامه مجلسی(ره) در ادعیه و اعمال ایام سال، توسط مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) در سال ۱۳۲۱ ق در تهران تصحیح و به امر و تحت نظارت کامل ایشان چاپ گردید.

📘 ۳ -مِرآةُ العُقُول فی شرح أخبار آل الرسول علامه مجلسی(ره) در شرح کتاب کافی کلینی(ره)، توسط مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) تصحیح و تحت اشراف ایشان در سال ۱۳۲۲ق، چاپ گردید (بانی چاپ، مرحوم میرزا احمد خان مشیر)

درباره یکی از آثار ارزشمند سید ابن طاووس(ره) که تحت نظارت و اشراف مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری اعلی الله مقامه، تصحیح و چاپ شده و تعلیقات مرجع شهید را در خود دارد🔰.

📙 کتاب "اقبال الاعمال" سید ابن طاووس (در اعمال ماه مبارک رمضان)

✍️ یکی از معتبر ترین چاپ های این اثر نفیس، چاپ سنگی آن است که زیر نظر مرجع شهید علامه نوری(ره) در سال ۱۳۲۰ قمری تصحیح و انتشار یافت و افست آن نیز در سال ۱۳۹۰ قمری توسط مرحوم شیخ محمد آخوندی منتشر شد. کلیشه صفحاتی از آن در مجموعه رسائل شیخ فضل الله، اثر محمد ترکمان آمده است.

نسخه مورد رجوع از لوح فشرده جامع الاحادیث(نور ۲) همین نسخه چاپ سنگی است. بدین روی، تمام موارد، با استفاده از آن قابل بازیابی است. هشت تعلیقهٔ مرجع شهید نیز در هشت صفحه آن نگارش یافته است.(تعلیقهٔ متنی است چون حاشیه که برای تکمیل یا توضیح یا تصحیح کتابی نویسند)/ک، تنهای شکیبا، مورخ فقید علی ابوالحسنی(منذر)

✍درباره سید ابن طاووس

سید رضی‌الدین، علی بن موسی بن جعفر بن طاووس (۵۸۹ – ٦٦٤ ق)، عالم بزرگ شیعه و از نویسندگان سده هفتم هجری، از نوادگان امام حسن مجتبی و امام حسین علیهماالسلام محسوب می‌شود. از این رو، ایشان را «سید ذی الحسنین» نامیده‌اند. صاحب کتاب اللهوف علی قتلی الطفوف و کشف المحجهٔ لثمرهٔ المهجهٔ.

نسب سید بن طاووس از جانب پدر به حسن بن علی(ع) و از جانب مادر به حسین بن علی (ع) می‌رسد. سید بن طاووس موفق به دیدار امام زمان، حجت بن الحسن(عج) شده‌است. سید بن طاووس به خاطر کتابخانه و آثار فراوانش ـ که دست نخورده باقی مانده و خواننده را با علایق علمای دین در اواخر دوره عباسی آشنا می‌کندـ معروف است.

سید علی بن طاووس در ۵ ذی القعده ٦٦٤ هجری قمری در سن ۷۵ سالگی و در شهر بغداد وفات نمود. بدن شریفش را به نجف اشرف منتقل نموده و در حرم امیرالمؤمنین علیه‌السلام به خاک سپردند./ ویکی ها (پدیا، نور، فقه، شیعه)

🔷رهبرانقلاب (امام خامنه ای حفظه الله)

حکومت اسلامی مراتب دارد. یکوقت حاکم در حدّ معصوم یا دون معصوم است. یکوقت هم نوبت به روسیاهانی امثال بنده میرسد. به هر حال، نظام کلّی، همان است. کوچک و بزرگ دارند اما برای تشکیل نظام تلاش می‌کردند. بنده در حالات بعضی از علمای بزرگ دیده‌ام که آرزوی تشکیل حکومت در آنها بود ازجمله مرحوم سیدرضی و همچنین سید بن طاووس که من در کتاب «کشف المحجهٔ، لثمرهٔ المهجهٔ» که از کتابهای نفیس اوست و برای پسرش نوشته دیدم که می‌گوید: «من از اخبار اهلبیت فهمیده‌ام که کسی از خاندان بنی‌هاشم در دوران غیبتْ به قدرت می‌رسد و تشکیل حکومت می دهد من امیدوار بودم آن کس من باشم.» گویا آن بزرگوار، شرایطش را در خود جمع می‌دیده که طبعاً در کسی مثل ابن طاووس هم لابد جمع بوده است

مرحوم آیت الله مجاهد حاج آقا جمال نوری(ره) از بستگان نسبی و نزدیک مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری(ره) و از اساتید مبرز حوزه مروی تهران (متوفی ١٣٦٤ش)، در اطلاعیه ای که در سال ٥٧ و در کوران حوادث انقلاب اسلامی منتشر نمود، ضمن انتشار متن پیشبینی سید ابن طاووس(ره) آن را را منطبق با حضرت امام خمینی(ره) اعلام نمودند.

🔰شاگردان شیخ

✍️استاد العلماء العظام کلماتی است که بر سنگ مزار مطهرش، نقش بسته، در طول عمر پر برکتش، صدها انسان شایسته را در علوم مختلف معقول و منقول، تعلیم داد و از آنان عالمانی فرهیخته ساخت.

✅فهرست تفصیلی بیش از ٦٠ نفر از بزرگان، که خوشه چین محضر مرجع شهید علامه شیخ فضل الله نوری، شهید رابع اعلی الله مقامه الشریف در نجف، سامرا، تهران و... بودند. از مجتهدین(مراجع)، فقیهان، عارفان، فیلسوفان، ادیبان، ریاضیدانان و منجمین مشهور، که خود بعضاً در زمره اساتید بنام قرار گرفتند. رضوان الله تعالی علیهم🔰

✍️شیخ عبدالکریم حائری یزدی(مؤسس حوزه علمیه قم و از اساتید امام خمینی)/حاج آقا حسین طباطبایی قمی (زعیم قیام بر ضد کشف حجاب رضاخانی و از مراجع بزرگ)/شهید آقا سید مصطفی موسوی(والد حضرت امام خمینی)/میرزا ابوتراب شهیدی قزوینی/شیخ روح الله دانایی قزوینی/میر سید حسین قمی/میر سید علی شوشتری جزایری/میر سید حسن شوشتری جزایری/سید احمد طباطبایی یزدی(فرزند صاحب عروة)/سید احمد طباطبایی سنگلجی/سید جمال الدین اسدآبادی(از رهبران جنبش بیداری مسلمانان)/شیخ مهدی امامی مازندرانی(از اساتید امام خمینی)/شیخ محمد رضا نوری(والد حاج آقا جمال نوری از علمای طراز اول تهران)/شیخ عبد النبی نوری(مرجعیت دینی پس از شهادت علامه شیخ فضل الله نوری در تهران)/علامه محمد قزوینی(ادیب بزرگ ایران، نماینده پژوهشی شیخ فضل الله در اروپا)/میرزا عبدالغفار نجم الدوله(ریاضیدان و منجم مشهور عصر قاجار)/ملا علی مدرس(والد اعظام الوزراه)/شهید سید حسن مدرس/ضیاء الدین دری اصفهانی/آقا سید موسی زرآبادی قزوینی/سید احمد رضوی(مشهور به ادیب پیشاوری)/آقا سید محمود مرعشی(والد آقا سید شهاب الدین مرعشی از مراجع بزرگ)/آقا سید اسماعیل مرعشی(عموی آقا سید شهاب الدین مرعشی)/میرزا علی لنکرانی(والد شیخ حسین لنکرانی)/آیت الحق شیخ مرتضی زاهد(عارف بالله مرتبط با امام زمان عج)/

میرزا علی هسته ای(سخنور مشهور و مسئول دفتر علامه شیخ فضل الله نوری)/حاج میرزا عبدالله سبوحی(واعظ مشهور)/شیخ محمد حسن عبادی خراسانی/شیخ محمد بوذری طالقانی/ملا محمد آملی(والد شیخ محمد تقی)/شیخ علی اکبر مجتهد بروجردی/آقا نورالدین عراقی/میرزا مهدی آشتیانی(فیلسوف مشهور)/میرزا ابوالقاسم قمی(برادر بزرگتر حاج آقا حسین طباطبایی قمی)/شیخ محمد تقی شیرازی(میرزای دوم)/شیخ باقر معزی تهرانی/شیخ محمد کبیر قمی/اشرف الواعظین شیرازی(والد سلطان الواعظین)/شیخ حسن تهرانی/شیخ غلامحسین نوری/شیخ عیسی لواسانی/شیخ باقر نجم آبادی/آخوند ملا علیرضا/شیخ علی چیذری/میرزا محمد علی خان اراکی/شیخ محمد سلطان تهرانی/میرزا جمال الدین کرمانی/میرزا هاشم کرمانی/حاج آقای دماوندی(در ماجرای ترور شیخ، جانفشانی کرد و مانع فرجام آن جنایت شد)/شیخ میرزا جعفر تبریزی/شیخ محمد تربتی/میرزا زین العابدین پیشوایی/سید حسین حائری/ملا علی یوشی مازندرانی/شیخ محمد قاضی کیای طالقانی/شیخ علی سولقانی/شیخ حسن کربلایی اصفهانی(صاحب کتاب تاریخ دخانیه)/میرزا محمد حسن اصفهانی/شیخ محمود مفید اصفهانی/سید حسن صاحب زمانی/شیخ محمد رضا یزدی/شیخ ابراهیم نوری/سید علی موسوی دزفولی/سید محمد علی شوشتری/حاج آقا جمال الدین آل آقا کرمانشاهی/سیداحمد بهبهانی‌کرمانشاهی(آل‌آقا)/شیخ علی بابا مازندرانی/میرزا خلیل طالقانی/حاجی عمادالواعظین/شیخ محمد مهدی عبدالرب آبادی(شمس العلما)/شیخ محمد جواد صافی(والد شیخ لطف الله صافی از مراجع قم)، آقا سید علی مجتهد سیستانی(جد آقا سیدعلی سیستانی از مراجع نجف) و صدها شخصیت ممتاز دیگر (رضوان الله تعالی علیهم)

✍ختم کلام با تلخیصی از فرمایشات امام‌خامنه‌ای(حفظه الله)

بزرگانی از مراجع و علمای بزرگ بوده‌اند که کتابخانه‌های قدیمی و خوبی در نجف و قم [و تهران] داشتند. [در عصر قاجار، اُنس با کتاب و شناختن نسخه‌های خطّی و تلاش در جهت ترجمه، تصحیح و چاپ آثار بزرگان شیعه در وجود علامه شیخ فضل الله نوری(ره)، تبلور داشت و ایشان دارای کتابخانه و مرکز اسناد بزرگ و کم نظیری بود که متأسفانه پس از شهادت ایشان، با هدایت انگلیس به یغما رفت]، [در عصر حاضر] انس با کتاب و شناختن نسخه‌های خطّی و شناختن مؤلّفین از جمله خصوصیّات مرحوم آیت الله[سید شهاب الدین] مرعشی نجفی بود [پدر و عموی ایشان از شاگردان علامه شیخ فضل الله نوری(ره) بودند] که ایشان این هنر بزرگ را نیز در کنار سایر مفاخری که در وجود ایشان بود، داشتند. [قابل ذکر است که] توجّه و عنایت امام [خمینی ره بود که]، کتابخانه ایشان را نجات داد.

مرجع شهید علامه شیخ فضل‌الله نوری اعلی الله مقامه الشریف

مرجع
شهید
رابع
علامه
شیخ
فضل الله
نوری
قدس سره

مه
مقا
اعلی الله
ی
نور
فضل الله
شیخ علیه
علامه لی
شهید ن الله تعا ت
مرجع
رضوا عالیا
شهید رابع
در عتبات
دوره اقامت

سماحة آية الله العظمى
المرجع الديني الكبير الشهيد
العلامة الشيخ فضل الله النوري
الشهيد الرابع طهران ١٣٢٧ ق